

Kwaliteitskader Gezinshuiszorg

Wat goede gezinshuiszorg is, en onder welke voorwaarden zij kan ontstaan

Herziening Kwaliteitscriteria Gezinshuiszorg — regiegroep, kartrekker Present 24x7

CONCEPT — versie 0.1 — hoofdstuk 1 t/m 5

Status: dit document is een eerste conceptuitwerking van het kwaliteitskader gezinshuiszorg. Dit document maakt onderdeel uit van de professionele standaard voor gezinshuiszorg.

1. Inleiding: functie en opbouw

Dit kwaliteitskader beschrijft wat goede gezinshuiszorg is, onder welke voorwaarden zij kan ontstaan, welke verantwoordelijkheid iedere betrokken partij daarin draagt, en hoe kwaliteit zichtbaar gemaakt, behouden en ontwikkeld wordt. Het beschrijft wat noodzakelijk is om kwaliteit mogelijk te maken; niet hoe organisaties hun werk daartoe moeten inrichten. Professionele afweging blijft binnen de ontwikkelcriteria altijd mogelijk: waar een gezinshuisouder gemotiveerd afwijkt van een ontwikkelcriterium, is dat onderdeel van de professionele autonomie, niet een tekortkoming. Voor de kanariecriteria en de toelatingseisen geldt dit niet: die zijn bewust hard en binair, juist om escalatie te waarborgen wanneer dat nodig is (zie hoofdstuk 2).

Dit kwaliteitskader is zelfstandig leesbaar en toepasbaar. Het beschrijft de voorwaarden waaronder goede gezinshuiszorg kan ontstaan, ongeacht wie de zorg organiseert of financiert.

Dit kwaliteitskader voedt, samen met de bredere professionele standaard voor gezinshuiszorg, drie praktische uitwerkingen: een keurmerk, een of meer richtlijnen, en een toetsingskader. Bestaande generieke richtlijnen¹ vormen hierbij de basis; dit kwaliteitskader introduceert geen aparte richtlijn gezinshuiszorg. Het toetsingskader is eigendom van de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd of de Jeugddautoriteit; Present 24x7 vervult daarin een adviserende rol.

Wat dit kader beschrijft, en wat niet

Dit kader beschrijft wat georganiseerd, geïmplementeerd of gerealiseerd moet zijn om goede gezinshuiszorg mogelijk te maken. Het schrijft niet voor hoe dat gebeurt. Deze keuze doet recht aan de professionele autonomie van gezinshuisouders, aan de eigenheid van ieder gezin, en aan de verscheidenheid aan organisatievormen waarin gezinshuiszorg wordt georganiseerd. Uitgangspunt is: pas toe of leg uit². Een gezinshuisouder of organisatie draagt de verantwoordelijkheid om de kwaliteit te bieden die dit kader beschrijft, en heeft tegelijk de ruimte om daar in een individuele situatie gemotiveerd van af te wijken, waar dat mogelijk is. Voor de kanariecriteria en de toelatingseisen geldt dit niet: die zijn bewust hard.

Voor de criteria uit dit kwaliteitskader ontwikkelt de werkgroep aanvullend kwaliteitskaarten: korte, praktijkgerichte documenten per criterium, bedoeld voor gebruik op de werkvloer naast dit kwaliteitskader. Deze kaarten zijn niet beperkt tot één laag, maar worden ontwikkeld voor de criteria in brede zin, zodat er speelruimte blijft in de uitwerking. De kaarten worden ontwikkeld binnen het Testlab-project en voor het eerst in de praktijk getoetst tijdens de Testlab-dag van 8 oktober.

¹Richtlijnen Jeugdhulp en Jeugdbescherming, Nederlands Jeugdinstituut (o.a. Jeugdhulp met verblijf, Pleegzorg).

²Vergelijk het uitgangspunt 'pas toe of leg uit' zoals gehanteerd in de Kwaliteitscriteria Gezinshuizen (2019).

Kwaliteitskader en kwaliteitscriteria

Deze twee termen worden hierna consequent onderscheiden. Kwaliteitskader is de naam van dit document als geheel: de opvolger van de Kwaliteitscriteria Gezinshuizen (2019). Kwaliteitscriteria zijn de concrete, afzonderlijke criteria die dit kwaliteitskader bevat, verdeeld over de drie lagen uit hoofdstuk 2. Kwaliteitscriteria zijn dus onderdeel van het kwaliteitskader, geen synoniem ervoor.

Kwaliteit leveren en kwaliteit kunnen leveren

Dit kwaliteitskader hanteert één onderscheid dat in ieder onderdeel terugkeert: kwaliteit leveren is de verantwoordelijkheid van de gezinshuisouder; kwaliteit kunnen leveren is de verantwoordelijkheid van de ondersteuningsstructuur eromheen — de zorgaanbieder, de gedragswetenschapper, de coach, de financier, de gemeente en de gecertificeerde instelling. De ondersteuningsstructuur is geen achtergrond bij kwaliteit, maar er onderdeel van: samenwerking, financiering, besluitvorming, ondersteuning, deskundigheidsbevordering, continuïteit en professionele ruimte bepalen mede of goede gezinshuizen zorg kan ontstaan. Dit kwaliteitskader beoordeelt daarom altijd beide kanten: het handelen van de gezinshuisouder, en de context waarin dit handelen plaatsvindt.

2. Een drielaags kwaliteitsmodel

Kwaliteit van gezinshuizen zorg laat zich niet in één soort criterium vangen. Of een gezinshuis mag starten, of de fundamentele voorwaarden voor goede zorg op dit moment aanwezig zijn, en of een gezinshuisouder zich structureel blijft ontwikkelen, zijn drie verschillende vragen die om een eigen soort criterium vragen. Dit kwaliteitskader onderscheidt daarom drie lagen: selectiecriteria, kanariecriteria en ontwikkelcriteria.

Het onderscheid tussen de lagen zit niet in hun onderwerp, maar in twee eigenschappen: wanneer een criterium wordt getoetst, en of het binair is (voldaan of niet voldaan) of gradueel (een beweging die zich ontwikkelt).

Laag	Toetsmoment	Aard	Functie
Selectiecriteria	Eenmalig bij start van een gezinshuis en bij iedere matching	Grotendeels binair, met een beperkt gradueel onderdeel	Bepaalt of een gezinshuis of plaatsing kan beginnen
Kanariecriteria	Doorlopend, herhaald	Binair	Signaleert of de fundamentele voorwaarden voor goede zorg aanwezig blijven
Ontwikkelcriteria	Doorlopend, cumulatief	Gradueel	Maakt zichtbaar hoe kwaliteit zich structureel verdiept

2.1 Selectiecriteria

Binnen de selectiecriteria onderscheidt dit kader drie vragen, die ieder op een ander moment worden gesteld: mag iemand beginnen (toelating), is iemand geschikt (geschiktheidsbeoordeling), en sluit een specifieke plaatsing aan (matching). De eerste twee vormen samen de poort bij de start van het gezinshuis en worden eenmalig doorlopen. De derde is geen eenmalige poort maar een

terugkerende: zij wordt bij iedere nieuwe jeugdige opnieuw doorlopen, ook wanneer het gezinshuis al langer bestaat. Hoofdstuk 3 werkt deze laag volledig uit.

2.2 Kanariecriteria

De kanariecriteria vormen het fundament van dit kwaliteitskader: drie criteria die doorlopend worden getoetst en die, wanneer zij niet zijn vervuld, onmiddellijk om ingrijpen vragen. Zij zijn bewust klein gehouden — iedere uitbreiding verzwakt hun signaalfunctie. De naam verwijst naar de kanarie die mijnwerkers vroeger meenamen de mijn in: niet omdat zij de mijn productiever maakte, maar omdat zij als eerste liet zien wanneer de lucht niet meer leefbaar was. Zo toetsen ook deze criteria niet of de zorg goed is — dat doen de ontwikkelcriteria — maar of de voorwaarden waaronder goede zorg kan ontstaan, nog aanwezig zijn.

- **Zien.** De relationele verbindingen rond de jeugdige — met ouders, gedragswetenschapper, jeugdbeschermer, en een onafhankelijke vertrouwenspersoon — zijn aanwezig, worden onderhouden en periodiek gezamenlijk beoordeeld. Blijft herstel bij een rode verbinding uit, dan volgt escalatie.
- **Kunnen.** De ondersteuningsstructuur draagt de zorg die van de gezinshuisouder wordt gevraagd. Professionele ondersteuning is georganiseerd en daadwerkelijk beschikbaar; draagkracht en belasting blijven in balans; structurele overschrijding wordt hersteld.
- **Mogen.** De wettelijke ondergrens is geborgd — screening, verklaring omtrent het gedrag, en het gezag van ouders³ — en het onderscheid tussen ouderschap en dagelijkse opvoeding wordt actief onderhouden, in taal en in besluitvorming.

Deze drie criteria zijn wederkerig: de verantwoordelijkheid voor Zien, Kunnen en Mogen ligt niet uitsluitend bij de gezinshuisouder, maar bij alle betrokken partijen gezamenlijk. Een jeugdbeschermer die maandenlang onbereikbaar is, schendt Zien evenzeer als een gezinshuisouder die ouders buitensluit. Hoofdstuk 4 werkt alle drie de criteria volledig uit volgens de vaste criteriumstructuur.

2.3 Ontwikkelcriteria

De ontwikkelcriteria maken zichtbaar hoe kwaliteit zich, boven het fundament van de kanariecriteria, structureel verdiept. Anders dan selectie- en kanariecriteria zijn zij gradueel: zij tonen een beweging, geen momentopname.

Dit kader beschrijft de voorwaarde, niet het model: aantoonbaar is dat een gezinshuisouder deelneemt aan een lerende beweging — coaching, intervisie, een persoonlijk ontwikkelplan en deelname aan de beroepsgemeenschap — ongeacht welke organisatie welk specifiek model daarvoor hanteert. De inhoudelijke uitwerking van dit ontwikkelmodel ligt elders; bestaande generieke richtlijnen vormen de praktische uitwerking naar de dagelijkse praktijk. Hoofdstuk 5 werkt dit criterium volledig uit.

2.4 Samenhang van de lagen

Het onderscheid tussen kwaliteit leveren en kwaliteit kunnen leveren loopt dwars door de drie lagen heen. Selectiecriteria toetsen vooral of de randvoorwaarden aanwezig zijn om te kunnen beginnen. Binnen de kanariecriteria raken Zien en Mogen vooral de leverende kant, terwijl Kunnen expliciet de ondersteuningsstructuur aanspreekt: waar deze tekortschiet, is dat geen persoonlijk falen van de gezinshuisouder maar een systeemvraagstuk. Ontwikkelcriteria tonen vooral de leverende kant,

³Boek 1 Burgerlijk Wetboek (gezagsvoorziening bij uithuisplaatsing).

maar veronderstellen een ondersteuningsstructuur die ontwikkeling ook daadwerkelijk mogelijk maakt — zonder tijd, coaching en intervisie blijft ontwikkeling een individuele last in plaats van een gedeelde beweging.

3. Selectiecriteria: volledige uitwerking van toelating, geschiktheid en matching

Selectiecriteria hebben, anders dan kanariecriteria, geen escalatie- of hersteltraject: een poortbeslissing wordt niet periodiek herzien maar bij een volgend moment opnieuw genomen. De signalen in dit hoofdstuk zijn daarom niet groen/oranje/rood — die veronderstellen een doorlopende toestand — maar wijzen op de zorgvuldigheid van het proces zelf: is de poort met de juiste aandacht doorlopen, of te snel.

3.1 A. Toelatingseisen

Introductie

De toelatingseisen vormen de eerste, harde poort: de minimale, objectief vast te stellen voorwaarden om als gezinshuis te mogen starten.

Waarom is dit belangrijk?

Toelatingseisen voorkomen dat een gezinshuis start zonder de meest basale waarborgen voor veiligheid en rechtmatigheid aanwezig te hebben. Zij zeggen niets over de kwaliteit van het toekomstige opvoederschap — dat is aan de geschiktheidsbeoordeling — maar zonder deze basis heeft die vraag geen zin.

Definitie

Toelatingseis: een objectief vast te stellen, binaire voorwaarde die voldaan moet zijn voordat een gezinshuis kan starten, ongeacht de individuele kwaliteiten van de beoogde gezinshuisouder.

Het kwaliteitscriterium

Voordat een gezinshuis start, geldt:

1. Alle volwassen huisgenoten beschikken over een geldige verklaring omtrent het gedrag⁴, en er zijn geen overige omstandigheden die een risico vormen voor de veiligheid van kinderen.
2. Ten minste één gezinshuisouder beschikt over een passende zorgopleiding op ten minste mbo-4-niveau, of een gelijkwaardig aangemerkte kwalificatie.
3. Diezelfde gezinshuisouder toont reflectief vermogen op hbo werk- en denkniveau, competentiegericht getoetst via een onafhankelijk assessment en gesprekken, niet via een hbo-diploma-eis of een verplichte SKJ-registratie.
4. Aan alle geldende wettelijke eisen voor het starten van een gezinshuis is voldaan, waaronder financiële haalbaarheid, huisvesting en RI&E.
5. Het gezinshuis beschikt over een erkend kwaliteitskeurmerk en is aangesloten bij het landelijke registratie/managementsysteem zodra dit beschikbaar is. Welk keurmerk dit is, ligt niet vast: dit kwaliteitskader schrijft het bezit van een keurmerk voor, niet welk specifiek keurmerk.

⁴Onder meer de Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens (verklaring omtrent het gedrag) en de screeningsverplichtingen uit de Jeugdwet.

Bereidheid tot professionele ontwikkeling wordt bij de intake besproken, maar vormt geen zelfstandig zesde element: ontwikkeling bewijst zich pas in de praktijk en wordt daarom doorlopend getoetst binnen de ontwikkelcriteria (hoofdstuk 5), niet eenmalig bij de start.

Toelichting

Element 2 en 3 horen bij elkaar en mogen niet los van elkaar worden gelezen: mbo-4 is een toereikende kennisbasis, maar geen uitdrukking van het reflectieve vermogen dat het vak vraagt. Beide zijn nodig; geen van beide is op zichzelf voldoende.

Het instrument waarmee het reflectieniveau van een kandidaat betrouwbaar wordt vastgesteld, wordt de komende maanden verder ontwikkeld door het werkveld en zal in een volgende versie van dit kwaliteitskader worden opgenomen.

Werkzame mechanismen

- **Poort zonder herstelmechanisme.** Anders dan een kanariecriterium kent een toelatingseis geen hersteltraject: bij het niet voldoen wordt niet bijgestuurd, maar niet gestart.

Kritische succesfactoren

- **Onafhankelijke toetsing van reflectief vermogen.** Het assessment wordt niet uitgevoerd door de toekomstige zorgaanbieder zelf, om belangenverstrengeling te voorkomen.

Rollen en verantwoordelijkheden

- **Aspirant-gezinshuisouder:** levert de benodigde bewijsstukken en doorloopt het assessment naar reflectief vermogen.
- **Zorgaanbieder en/of Franchisegever:** organiseert de toetsing van de wettelijke eisen en huisvesting, en betreft een onafhankelijke partij voor het assessment.
- **Geen zorgaanbieder of franchisegever?** Dan organiseert het gezinshuis zelf, als zelfstandige rechtspersoon, deze toetsing en betreft zelf een onafhankelijke partij voor het assessment.
- **Present 24x7:** beoordeelt gelijkwaardige kwalificaties en houdt zicht op de consistente toepassing van de norm.

Tekenen van een zorgvuldig doorlopen proces

- Het assessment naar reflectief vermogen wordt door een onafhankelijke partij uitgevoerd en serieus genomen, ook wanneer de uitkomst vertraging oplevert.
- Gelijkwaardige kwalificaties worden individueel beoordeeld, niet automatisch afgevinkt.

Tekenen van een te snel of oppervlakkig proces

- De toelating wordt vooral gedreven door de wens een plek snel te vullen.
- Het assessment naar reflectief vermogen is een formaliteit geworden waarvan de uitkomst vaststaat.

Mogelijke reflectievragen

- Zouden wij deze toelating ook zo snel afronden als er geen wachtlijst was?

Borging

- De uitkomsten van de toelatingstoetsing worden vastgelegd en zijn bij een volgende plaatsing of audit terug te vinden.

3.2 B. Geschiktheidsbeoordeling

Introductie

De geschiktheidsbeoordeling volgt op de toelatingseisen en onderzoekt of de aspirant-gezinshuisouder en het gezin de eigenschappen hebben die het vak vraagt; eigenschappen die geen diploma kan aantonen.

Waarom is dit belangrijk?

De werkzame kern van gezinshuizorg zit in relationeel handelen, reflectief vermogen en systeembewustzijn. Dit zijn geen kennisvakken maar persoonlijke en relationele bekwaamheden, die alleen zichtbaar worden via gericht onderzoek naar de persoon en het gezin.

Definitie

Geschiktheidsbeoordeling: de beoordeling of een aspirant-gezinshuisouder en diens gezin de persoonlijke, relationele en systemische eigenschappen hebben die nodig zijn om het vak duurzaam uit te oefenen.

Het kwaliteitscriterium

Bij de start van een gezinshuis wordt beoordeeld:

- **Persoonlijke stabiliteit (Vitaliteit).** De gezinshuisouder kent eigen sterke en kwetsbare kanten, kan omgaan met stress en onzekerheid, stelt gezonde grenzen en vraagt tijdig hulp.
- **Relationeel vermogen (Continuïteit, Nabijheid).** De gezinshuisouder kan duurzame relaties aangaan, sluit aan bij de behoeften van de jeugdige, is nabij én kan begrenzen, en blijft beschikbaar onder spanning.
- **Leerbaarheid (Leren).** De gezinshuisouder staat open voor feedback, reflecteert op eigen handelen en is nieuwsgierig naar nieuwe inzichten.
- **Systeembewustzijn (Plekbeewustzijn, Gelijkwaardigheid).** De gezinshuisouder begrijpt de positie van ouders, kan samenwerken met professionals en handelt vanuit gedeelde verantwoordelijkheid.
- **Geschiktheid van het gezin als leefsysteem.** Beoordeeld wordt of het gehele gezin — partner, eigen kinderen, sociale steun, woonomgeving — een passende leefomgeving kan bieden.
- **Bewuste beroepskeuze (Verantwoordelijkheid).** De gezinshuisouder kent de impact van het vak, begrijpt de verwevenheid van werk en privé, en kiest bewust voor langdurige relationele verantwoordelijkheid.

Toelichting

Dit kader herformuleert deze eigenschappen doelbewust in het vocabulaire van de kernwaarden die aan het vak ten grondslag liggen, om te voorkomen dat een tweede, losstaande competentietaal ontstaat. Bij het toetsen past bescheidenheid: het voorspellend vermogen van assessments vooraf is beperkt. Dit kader kiest er daarom voor de praktijk — coaching, intervisie, de jaarlijkse gezamenlijke beoordeling — als aanvullende, doorlopende toets te laten fungeren, in plaats van de eenmalige selectiebeslissing zwaarder te belasten dan zij kan dragen.

Werkzame mechanismen

- **Persoon als instrument van het vak.** Omdat de gezinshuisouder zelf het belangrijkste werkzame bestanddeel is, richt de beoordeling zich op persoon en gezin samen, niet op de aspirant-gezinshuisouder als individu.

Kritische succesfactoren

- **Betrokkenheid van het hele gezin.** Partner en eventuele eigen kinderen worden daadwerkelijk bij de beoordeling betrokken, niet alleen de aspirant-gezinshuisouder.

Rollen en verantwoordelijkheden

- **Aspirant-gezinshuisouder en gezin:** nemen actief deel aan de beoordeling en zijn open over twijfels of zorgen.
- **Gedragswetenschapper of onafhankelijke expert:** voert of begeleidt de geschiktheidsbeoordeling en adviseert gemotiveerd.
- **Zorgaanbieder en/of Franchisegever:** weegt het advies en neemt het uiteindelijke besluit, met een gemotiveerde onderbouwing.
- **Geen zorgaanbieder of franchisegever?** Dan weegt het gezinshuis zelf, als zelfstandige rechtspersoon, het advies en neemt het zelf het uiteindelijke besluit, met een gemotiveerde onderbouwing.

Tekenen van een zorgvuldig doorlopen proces

- Twijfels van de gedragswetenschapper worden serieus gewogen, ook wanneer dit de start vertraagt.
- Het gezin als geheel is gehoord, niet alleen de aspirant-gezinshuisouder.

Tekenen van een te snel of oppervlakkig proces

- De beoordeling bevestigt vooral een besluit dat al genomen leek.
- Twijfels worden weggewogen tegen de druk om een tekort aan plekken op te lossen.

Mogelijke reflectievragen

- Zouden wij tot hetzelfde advies komen als er geen wachtlijst was?

Borging

- Het advies en het besluit worden vastgelegd, inclusief de overwegingen bij eventuele twijfel.

3.3 C. Matching bij iedere nieuwe plaatsing

Introductie

Matching is het enige selectie criterium dat niet eenmalig is: het wordt bij iedere nieuwe jeugdige opnieuw doorlopen, ook in een gezinshuis dat al jaren bestaat.

Waarom is dit belangrijk?

Een plaatsing die niet aansluit bij de draagkracht of samenstelling van het gezinshuis, schaadt drie partijen tegelijk: de nieuw geplaatste jeugdige, de al aanwezige jeugdigen en het gezinshuis zelf.

Matching is daarom geen administratieve stap, maar een inhoudelijke beoordeling met een eigen gewicht.

Definitie

Matching: de beoordeling of een specifieke plaatsing aansluit bij de draagkracht en deskundigheid van het gezinshuis op dat moment, bij de samenstelling van het gezin — inclusief eventuele biologische kinderen — en bij de ontwikkelbehoeften van alle kinderen die er al wonen.

Het kwaliteitscriterium

Bij iedere nieuwe plaatsing geldt:

1. Doorslaggevend voor de vraag hoeveel kinderen in dit gezinshuis kunnen wonen, is niet een aantal, maar of continuïteit van relaties en het gewone gezinsleven aantoonbaar vorm kunnen blijven krijgen.
2. De vraag van de nieuw te plaatsen jeugdige wordt gewogen tegen de actuele draagkracht en deskundigheid van het gezinshuis, niet tegen de draagkracht bij de start van het gezinshuis.
3. De ontwikkelbehoeften van de kinderen die al in het gezinshuis wonen, wegen even zwaar mee als die van de nieuw te plaatsen jeugdige.
4. Biologische kinderen van de gezinshuisouders zijn een bepalende factor in deze afweging, niet slechts een gegeven waarmee rekening wordt gehouden.
5. Het gezinshuis kan een voorgestelde plaatsing gemotiveerd afwijzen zonder dat dit als onwil wordt uitgelegd.

Toelichting

Matching deelt zijn onderwerp, draagkracht, met Kanarie 2 (Kunnen), maar heeft een andere functie: waar Kanarie 2 doorlopend bewaakt of de draagkracht van een bestaand gezinshuis voldoende blijft, beoordeelt matching één specifieke, nieuwe belasting vóórdat zij ontstaat.

Het aantal kinderen is op zichzelf geen betrouwbare maatstaf voor kwaliteit, en dit kwaliteitskader noemt daarom bewust geen richtgetal en ook geen bandbreedte: ieder getal wordt in de praktijk al snel een norm, hoe uitdrukkelijk het ook als richtinggevend is bedoeld. In plaats daarvan toetst dit criterium twee concrete, waarneembare zaken.

Het eerste is continuïteit. Wanneer bij een gezinshuis zoveel professionals betrokken zijn dat wisselingen eerder regel dan uitzondering zijn, bijvoorbeeld acht verschillende hulpverleners in hetzelfde team. Of wanneer personeel, kinderen of gedragswetenschappers elkaar in hoog tempo opvolgen, is niet voldaan aan continuïteit van relatie: de belangrijkste werkzame factor van gezinshuizorg. Dat weegt zwaarder dan ieder aantal kinderen.

Het tweede is het gewone leven. Een gezinshuis functioneert als gezin wanneer het gewone leven mogelijk blijft: samen op vakantie kunnen, aanwezig kunnen zijn bij een schoolmusical, tijd hebben voor ieder kind afzonderlijk. Zodra de omvang van het gezin dit feitelijk onmogelijk maakt, bijvoorbeeld bij tien kinderen, wanneer een gezamenlijke vakantie of aanwezigheid bij een belangrijk moment van een kind niet meer haalbaar is, is dat doorslaggevend voor de vraag hoeveel kinderen er kunnen wonen. Niet een getal, maar het antwoord op deze twee vragen bepaalt de uitkomst.

Bij een matchingsbesluit weegt het gezinshuis zelf zwaar mee in de uiteindelijke beslissing: de gecertificeerde instelling stelt een plaatsing voor, maar plaatst niet tegen een gemotiveerd nee van het gezinshuis in. Bij verschil van inzicht wordt de gedragswetenschapper van het gezinshuis

betrokken voordat een besluit wordt genomen. Het gezinshuis kan altijd gemotiveerd nee zeggen tegen een plaatsing: er wordt nooit tegen de wil van de gezinshuisouder geplaatst.

De motivatie om een kind te plaatsen mag daarbij nooit een financiële motivatie zijn. Een gezinshuis dat een nieuwe plaatsing overweegt om financieel rond te komen, lost een probleem van draagkracht of financiering op via een plaatsing, terwijl dat probleem hoort bij Kanarie 2 (Kunnen), niet bij matching. Het matchingsgesprek toetst daarom expliciet de motivatie voor de plaatsing: waarom deze jeugdige, op dit moment, in dit gezinshuis?

Werkzame mechanismen

- **Beschikbaarheid van een plek is geen kwaliteitscriterium.** Een plek die vrij is, is niet vanzelf een passende plek; matching houdt dat onderscheid expliciet in stand.
- **Continuïteit weegt zwaarder dan omvang.** Een klein gezinshuis met veel personeelwisselingen kan minder continuïteit bieden dan een groter gezinshuis met een stabiel team; de omvang van het gezin is nooit op zichzelf de maatstaf.
- **Financiële motivatie is nooit een geldige grond.** Een plaatsing die vooral wordt overwogen om financieel rond te komen, verhuult een probleem van draagkracht of financiering dat via Kanarie 2 moet worden opgelost, niet via een nieuwe plaatsing.
- **Draagkracht ontstaat in samenhang, niet in optelsom.** Vijf factoren bepalen gezamenlijk of een plaatsing passend is: de opvoeders (samenstelling, ervaring, belastbaarheid), het gezinssysteem (waaronder biologische kinderen en de fase van het gezin), de samenstelling van de groep (siblings of losse plaatsingen, leeftijd, problematiek), de beschikbare ondersteuning en het netwerk, en de randvoorwaarden (financiële stabiliteit, woon- en leefomstandigheden). Een sterke factor kan een andere gedeeltelijk compenseren; er is geen optelsom, maar een integrale afweging.

Kritische succesfactoren

- **Actuele informatie over het gezinshuis.** De GI en de aanbieder kennen de actuele samenstelling en belasting van het gezinshuis, niet alleen het beeld bij de start.
- **Biologische kinderen worden standaard bevraagd.** Aantal, leeftijd en positie van biologische kinderen zijn vast onderdeel van ieder matchingsgesprek, niet een detail dat alleen bij twijfel wordt uitgevraagd.
- **Continuïteit en het gewone leven worden concreet getoetst.** Het matchingsgesprek gaat na hoeveel professionals bij het gezinshuis betrokken zijn en hoe vaak deze wisselen, en of gewone gezinsmomenten — vakantie, schoolactiviteiten, aandacht per kind — aantoonbaar haalbaar blijven.

Rollen en verantwoordelijkheden

- **Gezinshuisouder:** geeft eigen inschatting van draagkracht expliciet mee in het matchingsgesprek, inclusief de impact op eigen kinderen, continuïteit en het gewone leven.
- **Gedragswetenschapper:** adviseert over de aansluiting tussen de vraag van de nieuwe jeugdige en de actuele situatie van het gezinshuis.
- **GI:** stelt de plaatsing voor op basis van actuele informatie en accepteert een gemotiveerd nee.
- **Zorgaanbieder en/of Franchisegever:** faciliteert het matchingsgesprek en bewaakt dat draagkracht daadwerkelijk wordt meegewogen.
- **Geen zorgaanbieder of franchisegever?** Dan faciliteert het gezinshuis dit gesprek zelf, in overleg met de GI, en bewaakt zelf dat draagkracht daadwerkelijk wordt meegewogen.

Tekenen van een zorgvuldig doorlopen proces

- Het matchingsgesprek betreft expliciet de kinderen die al in het gezinshuis wonen, inclusief biologische kinderen.
- Continuïteit en het gewone leven worden concreet besproken, niet alleen het aantal beschikbare plekken.
- Een gemotiveerd nee van het gezinshuis wordt geaccepteerd zonder dat dit de relatie met de GI onder druk zet.

Tekenen van een te snel of oppervlakkig proces

- Een plaatsing wordt voorgesteld op basis van verouderde informatie over het gezinshuis.
- Beschikbaarheid van de plek weegt zwaarder dan de vraag of zij past.
- Personeel, gedragswetenschappers of medebewoners wisselen zo vaak dat continuïteit feitelijk is verdwenen, zonder dat dit de plaatsing beïnvloedt.
- Gewone gezinsmomenten — samen op vakantie, aanwezig zijn bij een schoolmusical — zijn structureel niet meer haalbaar, zonder dat dit als signaal wordt opgepakt.

Mogelijke reflectievragen

- Wat weten we op dit moment daadwerkelijk over de belasting van dit gezinshuis — en hoe recent is die informatie?
- Zouden wij, als gezinshuisouders, met alle kinderen samen op vakantie kunnen gaan? Zou er iemand bij een schoolmusical kunnen zijn? Etc.
- Hoeveel verschillende hulpverleners en gedragswetenschappers zijn de afgelopen twee jaar bij dit gezinshuis betrokken geweest — en wat zegt dat over continuïteit?

Borging

- Het matchingsbesluit en de onderliggende afweging worden per plaatsing vastgelegd, inclusief de weging van continuïteit en het gewone leven.

4. Kanariecriteria: volledige uitwerking van Zien, Kunnen en Mogen

De set kanariecriteria blijft bewust klein: drie criteria, niet meer. Iedere uitbreiding verzwakt het instrument als signaal. Zien, Kunnen en Mogen zijn wederkerig — de verantwoordelijkheid voor ieder criterium ligt nooit uitsluitend bij de gezinshuisouder, maar bij alle betrokken partijen gezamenlijk.

4.1 Kanarie 1: Zien

Introductie

Zien beschermt de relationele informatiepositie rond de jeugdige: het geheel van verbindingen waardoor actuele, betrouwbare kennis over hoe het met de jeugdige gaat blijft bestaan, ook wanneer die kennis onwelkom is.

Waarom is dit belangrijk?

Actuele, betrouwbare en contextgebonden informatie over een jeugdige ontstaat niet uit dossiers of rapportages, maar in relaties: met ouders, met de gedragswetenschapper, met de jeugdbeschermer.

Wanneer deze verbindingen verzwakken of wegvallen, verdwijnt niet alleen contact, het zicht op de jeugdige verdwijnt mee, vaak zonder dat iemand dit tijdig opmerkt.

Definitie

Relationele verbinding: een duurzaam, wederkerig contact tussen een betrokken partij en de jeugdige en/of het gezinshuis, waarin informatie stroomt, signalen gedeeld worden en spanning bespreekbaar is.

Rode verbinding: een verbinding waarin informatie niet meer stroomt, contact is gestopt of wordt vermeden, signalen worden genegeerd of parallelle werkelijkheden zijn ontstaan.

Het kwaliteitscriterium

Rond iedere jeugdige in een gezinshuis geldt:

1. De relationele verbindingen tussen het gezinshuis en de ouders, de gedragswetenschapper en de jeugdbeschermer zijn aanwezig en worden onderhouden.
2. De toegang van de jeugdige en de ouders tot een onafhankelijke vertrouwenspersoon is geborgd en bij hen bekend.
3. De kwaliteit van deze verbindingen wordt periodiek gezamenlijk beoordeeld door alle betrokkenen (ten minste ieder half jaar), aan de hand van groene, oranje en rode signalen.
4. Wanneer een verbinding rood kleurt, volgt aantoonbaar een hersteltraject met een benoemde verantwoordelijke en een afgesproken termijn.
5. Wanneer herstel uitblijft of niemand verantwoordelijkheid neemt, wordt opgeschaald volgens een vooraf vastgelegde escalatieroute.

Het ontbreken van één of meer van deze vijf elementen betekent dat de voorwaarden voor goede zorg niet aanwezig zijn en dat ingrijpen verplicht is.

Toelichting

Dit criterium beoordeelt niet óf relaties goed zijn. Relaties rond een uithuisgeplaatste jeugdige kennen per definitie spanning: ouders verwerken een ingrijpend besluit, loyaliteiten botsen, samenwerking kost moeite. Dat hoort bij het werk. Een oranje of zelfs rode verbinding is op zichzelf geen diskwalificatie van wie dan ook.

De harde grens ligt bij een rode verbinding waar niemand er iets mee doet. Een gestopt contact met ouders waarover niemand het gesprek voert. Een gedragswetenschapper die geen zicht meer heeft op het gezinshuis zonder dat dit wordt gesignaleerd. Een jeugdbeschermer die besluiten neemt zonder actueel contact met de jeugdige. In die situaties is het vroegsignaleringssysteem uitgevallen en kan niemand meer verantwoord vaststellen hoe het met de jeugdige gaat.

De verantwoordelijkheid ligt bij alle partijen. Een jeugdbeschermer die maandenlang onbereikbaar is, schendt dit criterium evenzeer als een gezinshuisouder die ouders buitensluit. Daarmee sluit dit criterium aan bij het uitgangspunt van wederkerigheid: niet alleen het gezinshuis wordt beoordeeld, maar ook de kwaliteit van betrokkenheid vanuit de ondersteuningsstructuur.

Werkzame mechanismen

- **Relationele informatiepositie.** Actuele, betrouwbare en contextgebonden informatie over een jeugdige ontstaat in relaties, niet in rapportages achteraf; het criterium beschermt daarom het contact zelf, niet uitsluitend de verslaglegging ervan.

- **Vroegsignalering.** Een periodiek, gezamenlijk beoordelingsritme maakt het mogelijk een verbinding te zien verzwakken voordat zij wegvalt, in plaats van pas te reageren wanneer contact al is gestopt.
- **Meervoudige kennisbronnen.** Zicht op de jeugdige ontstaat niet alleen uit formele rapportages, maar ook uit professionele reflectie, observaties in de dagelijkse praktijk en signalen vanuit het netwerk rondom het kind. De periodieke beoordeling weegt deze bronnen samen, in plaats van uitsluitend te vertrouwen op wat is vastgelegd.

Kritische succesfactoren

- **Vast beoordelingsritme.** De periodieke gezamenlijke beoordeling staat op een vaste plek in de agenda van gezinshuis, aanbieder en GI, en wordt niet afhankelijk van toeval of crisis.
- **Bekende en toegankelijke vertrouwenspersoon.** De jeugdige kent de vertrouwenspersoon en weet hoe deze te bereiken, ook zonder tussenkomst van het gezinshuis.
- **Vooraf belegde escalatieroute.** Wie opschaaft, naar wie, en binnen welke termijn, ligt vooraf vast, niet pas op het moment dat een verbinding al rood kleurt.

Rollen en verantwoordelijkheden

- **Gezinshuisouder:** onderhoudt het contact met ouders actief, ook wanneer dit moeizaam verloopt, en meldt een verzwakkende verbinding zelf in plaats van te wachten tot zij wordt opgemerkt.
- **Ouders:** blijven, voor zover mogelijk, in verbinding met het gezinshuis en de gedragswetenschapper, ook wanneer het besluit tot uithuisplaatsing pijn blijft doen.
- **Gedragswetenschapper:** onderhoudt regulier, niet uitsluitend crisisgebonden contact met het gezinshuis en signaleert zelf wanneer dit contact verwatert.
- **GI / jeugdbeschermer:** behoudt actueel, rechtstreeks contact met de jeugdige en neemt geen besluiten op basis van verouderde informatie.
- **Onafhankelijke vertrouwenspersoon:** waarborgt uitsluitend de stem en rechtspositie van de jeugdige en de ouders, onafhankelijk van het gezinshuis en de organisatie, en gaat desondanks het gesprek aan met de gezinshuisouder over wat de jeugdige en het gezinshuis aangaat; mét en niet óver elkaar.
- **Zorgaanbieder en/of Franchisegever:** werkt de toegang tot de onafhankelijke vertrouwenspersoon niet tegen. Deze is en blijft los van de aanbieder georganiseerd (Jeugdstem, Zorgbelang). En faciliteert de periodieke gezamenlijke beoordeling; ontlast het gezinshuis niet van, maar ondersteunt het bij, het onderhouden van verbindingen.
- **Geen zorgaanbieder of franchisegever?** Dan draagt het gezinshuis zelf de verantwoordelijkheid voor de toegang tot de onafhankelijke vertrouwenspersoon en voor het organiseren van de periodieke gezamenlijke beoordeling.
- **Gemeente:** contracteert en financiert zó dat deze vijf elementen realiseerbaar zijn en vraagt bij inkoop naar de borging van dit criterium.
- **Inspectie:** betreft de kwaliteit van de relationele verbindingen in het toezicht en ontvangt een signaal wanneer een rode verbinding zonder herstel aanhoudt.

Groene signalen

- Contact met ouders, gedragswetenschapper en jeugdbeschermer vindt regelmatig en ongedwongen plaats.
- De jeugdige weet wie de vertrouwenspersoon is en hoe die te bereiken is.
- Spanning in de relatie met ouders wordt besproken, niet vermeden.
- De periodieke gezamenlijke beoordeling vindt daadwerkelijk plaats en leidt tot concrete afspraken.

Oranje signalen

- Contact met ouders verloopt moeizaam of wordt door één partij vermeden.
- De gedragswetenschapper heeft vooral contact bij crisis, niet regulier.
- De periodieke beoordeling vindt plaats, maar signalen leiden niet tot afspraken.
- De jeugdige weet niet goed hoe de vertrouwenspersoon te bereiken is.

Oranje signalen vragen om gesprek en concrete afspraken, niet om ingrijpen.

Rode signalen

- Contact met ouders is feitelijk gestopt zonder dat iemand dit agendeert.
- De jeugdbeschermer neemt besluiten zonder actueel contact met de jeugdige.
- De periodieke gezamenlijke beoordeling vindt structureel niet plaats.
- Signalen over een verzwakkende verbinding worden genegeerd of niet gedeeld.

Ieder rood signaal markeert een schending van het kanariecriterium: opschaling is verplicht.

Mogelijke reflectievragen

- Met wie rond deze jeugdige is het laatste half jaar geen inhoudelijk contact geweest?
- Zou de jeugdige uit zichzelf weten hoe de vertrouwenspersoon te bereiken, zonder het gezinshuis te vragen?
- Welke informatie over deze jeugdige zou niemand meer hebben als één bepaalde verbinding wegviel?

Borging

- De vijf elementen worden vastgelegd in de samenwerkingsafspraken tussen gezinshuis, aanbieder, GI en gemeente, inclusief wie de escalatieroute bewaakt.
- De periodieke gezamenlijke beoordeling wordt beknopt vastgelegd en is bij een volgende beoordeling terug te lezen.

4.2 Kanarie 2: Kunnen

Introductie

Kunnen beschermt de draagkracht van het gezinshuis en de ondersteuningsstructuur waarbinnen het functioneert: de vraag of het systeem rondom het gezinshuis nog kan doen wat nodig is.

Waarom is dit belangrijk?

Deskundigheid komt alleen tot uiting onder passende omstandigheden. Overbelasting is bovendien een van de belangrijkste voorspellers van afgebroken plaatsingen; het bewaken van draagkracht beschermt daarmee direct de continuïteit van relatie: de belangrijkste werkzame factor van gezinshuizorg.

Definitie

Ondersteuningsstructuur: het geheel van samenwerking, ondersteuning, besluitvorming, financiering, deskundigheidsbevordering en professionele ruimte waarbinnen het gezinshuis functioneert.

Draagkracht: het vermogen van de gezinshuisouder en het gezinshuis als geheel om de zorg te dragen, in balans met belasting, herstel en het gewone gezinsleven.

Het kwaliteitscriterium

Rond ieder gezinshuis geldt:

1. Professionele ondersteuning is georganiseerd en daadwerkelijk beschikbaar: een betrokken gedragswetenschapper, structurele coaching of intervisie en een aanspreekpunt bij crisis.
2. Achtervang en vervanging zijn geregeld, zodat rust en herstel mogelijk zijn zonder dat de continuïteit voor de jeugdige wegvalt.
3. De draagkracht van het gezinshuis wordt periodiek en gezamenlijk beoordeeld, in samenhang met de samenstelling en zorgwaarde van het gezinshuis.
4. Bij een vastgestelde structurele overschrijding volgt aantoonbaar ontlasting — extra ondersteuning, respijt of aanpassing van de belasting — met een benoemde verantwoordelijke en een termijn.
5. Geen nieuwe plaatsing of uitbreiding van belasting zolang de draagkracht rood is of noodzakelijke voorwaarden ontbreken.

Het ontbreken van één of meer van deze vijf elementen betekent dat kwaliteit niet geleverd kán worden en dat ingrijpen verplicht is.

Toelichting

Dit criterium beoordeelt niet de vitaliteit van de gezinshuisouder als persoon en geen momentopname van drukte. Perioden van zware belasting horen bij deze zorgvorm; een gezinshuis onder druk is geen gezinshuis dat tekortschiet. De harde grens ligt bij het uitblijven van een antwoord: draagkracht die structureel wordt overschreden terwijl niemand ontlast, ondersteuning die op papier bestaat maar in de praktijk onbereikbaar is, of plaatsingsbesluiten die worden genomen tegen de draagkracht in.

Het vijfde element verdient toelichting. In de praktijk ontstaat druk om te plaatsen wanneer elders geen plek is. Een plaatsing in een gezinshuis waarvan de draagkracht rood is, schaadt drie partijen tegelijk: de nieuw geplaatste jeugdige, de al aanwezige jeugdigen en het gezinshuis zelf. Dit element

geeft alle partijen, inclusief de gezinshuisouder, een hard, gedeeld referentiepunt om nee te zeggen zonder dat dit als onwil wordt uitgelegd.

Werkzame mechanismen

- **Kwaliteit kunnen leveren.** Deskundigheid komt alleen tot uiting onder passende omstandigheden. Het criterium borgt de omstandigheden, zodat de ontwikkelcriteria het handelen eerlijk kunnen beoordelen.
- **Continuïteit van relatie.** Overbelasting is een van de belangrijkste voorspellers van afgebroken plaatsingen. Het bewaken van draagkracht beschermt daarmee direct de belangrijkste werkzame factor van gezinshuiszorg: de duurzame opvoedrelatie.
- **Balans tussen verantwoordelijkheid en invloed.** Waar de gezinshuisouder verantwoordelijkheid draagt voor de dagelijkse zorg, moet hij ook invloed hebben op beslissingen die de belasting bepalen, anders ontstaat verantwoordelijkheid zonder zeggenschap.
- **Basisvoorwaarde versus relationele kwaliteit.** Dit criterium toetst uitsluitend of de ondersteuningsstructuur aanwezig is die minimaal nodig is om als gezinshuis te kunnen functioneren: voor het ene gezinshuis anders ingevuld dan voor het andere, maar niet onderhandelbaar zodra vastgesteld. Hoe goed die samenwerking verloopt, en of zij verder verdiept, is een relationele kwaliteit die altijd beter kan; dat beoordelen de ontwikkelcriteria (paragraaf 2.3), niet dit kanariecriterium.
- **Financiering als onderdeel van draagkracht.** Een financieringsmodel dat volledig per geplaatst kind betaalt, creëert druk om plekken te vullen ongeacht passendheid. Dit criterium veronderstelt een basisfinanciering met een variabele component, die ruimte laat voor leegstand, afbouw en zorgvuldige plaatsingsbeslissingen, en waarin het risico van instroom en uitstroom niet volledig bij de gezinshuisouder ligt.

Kritische succesfactoren

- **Achternvang die daadwerkelijk werkt.** Vervanging bij ziekte, verlof of crisis is niet alleen op papier geregeld, maar in de praktijk beschikbaar op het moment dat zij nodig is.
- **Draagkracht als vast agendapunt.** Draagkracht wordt periodiek besproken ongeacht of het goed gaat, niet uitsluitend wanneer het misgaat.
- **Onafhankelijke weging bij plaatsingsdruk.** Het besluit om wel of niet te plaatsen weegt draagkracht net zo zwaar als beschikbaarheid van de plek.
- **Betrokkenheid bij besluiten die het dagelijks leven raken.** Het gezinshuis wordt gehoord vóór besluiten worden genomen die de dagelijkse belasting bepalen, niet achteraf geïnformeerd; verantwoordelijkheid dragen zonder invloed te hebben ondermijnt draagkracht net zo goed als een tekort aan ondersteuning.
- **Bescherming van de gezinshuisouder bij openheid van kinderen.** Een jeugdige die vrijuit spreekt — ook kritisch — mag niet leiden tot onbeschermd blootstelling van de gezinshuisouder aan de gevolgen daarvan; zonder die bescherming neemt de bereidheid tot openheid in het gezinshuis af.

Rollen en verantwoordelijkheden

- **Gezinshuisouder:** laat de gedragswetenschapper en coach daadwerkelijk meekijken en meldt overbelasting voordat zij structureel wordt.

- **Zorgaanbieder en/of Franchisegever:** organiseert coaching, intervisie, achtervang en vervanging, en draagt de leveringsplicht die hiertegenover staat.
- **Geen zorgaanbieder of franchisegever?** Dan draagt het gezinshuis zelf de verantwoordelijkheid voor het organiseren van coaching, intervisie, achtervang en vervanging, en voor de leveringsplicht die daaruit volgt.
- **Gedragswetenschapper:** beoordeelt draagkracht mee, niet alleen inhoudelijke pedagogische vragen en signaleert structurele overschrijding actief.
- **GI:** weegt draagkracht van het gezinshuis expliciet mee bij een matchingsbesluit en accepteert een gemotiveerd nee.
- **Gemeente:** contracteert en financiert zó dat de vijf elementen realiseerbaar zijn; plaatst geen druk op gezinshuizen om te plaatsen tegen de draagkracht in.
- **Inspectie:** betreft de ondersteuningsstructuur in het toezicht en beoordeelt niet uitsluitend het gezinshuis; ontvangt een signaal wanneer structurele overschrijding zonder ontlasting aanhoudt.

Groene signalen

- Ondersteuning is beschikbaar en wordt gebruikt; contact met de gedragswetenschapper is regulier, niet alleen bij crisis.
- Rust- en herstelmomenten vinden daadwerkelijk plaats.
- Draagkracht wordt openlijk besproken, ook wanneer het goed gaat.
- Plaatsingsbesluiten komen tot stand in overleg met het gezinshuis en met expliciete weging van draagkracht.

Oranje signalen

- Ondersteuning bestaat op papier maar wordt in de praktijk moeilijk bereikbaar.
- Rustmomenten worden herhaaldelijk uitgesteld of geschrapt.
- De gezinshuisouder compenseert tekorten in de ondersteuningsstructuur met extra persoonlijke inzet.
- Draagkracht wordt wel besproken maar afspraken over ontlasting blijven vaag.
- Er ontstaat druk om te plaatsen “omdat er nergens anders plek is”.

Oranje signalen vragen om gesprek en concrete afspraken, niet om ingrijpen.

Rode signalen

- Structurele overschrijding van draagkracht is vastgesteld en ontlasting blijft uit.
- Toegezegde ondersteuning of achtervang is feitelijk niet beschikbaar.
- Een plaatsing wordt doorgezet terwijl draagkracht rood is of noodzakelijke voorwaarden ontbreken.
- De periodieke draagkrachtbeoordeling vindt niet plaats.

Ieder rood signaal markeert een schending van het kanariecriterium: opschaling is verplicht.

Mogelijke reflectievragen

- Wat vangt dit gezinshuis op dit moment op dat eigenlijk door de ondersteuningsstructuur gedragen zou moeten worden?
- Wanneer heeft de gezinshuisouder voor het laatst daadwerkelijk rust gehad — en wie heeft dat mogelijk gemaakt?
- Zou dit plaatsingsbesluit hetzelfde luiden wanneer de draagkracht van het gezinshuis even zwaar woog als de beschikbaarheid van de plek?
- Wat zou er gebeuren als deze gezinshuisouder morgen twee weken uitvalt?

Borging

- De vijf elementen worden vastgelegd in de samenwerkingsafspraken tussen gezinshuis, aanbieder en gemeente, inclusief wie de leveringsplicht draagt.
- De draagkrachtbeoordeling maakt deel uit van de periodieke gezamenlijke beoordeling uit Kanarie 1 en wordt beknopt vastgelegd, zodat één gezamenlijk beoordelingsmoment zowel Zien als Kunnen bedient.

4.3 Kanarie 3: Mogen

Introductie

Mogen beschermt de rechtmatigheid van de zorg en het onderscheid tussen ouderschap en dagelijkse opvoeding. Een kwaliteitskader dat de wettelijke ondergrens onbenoemd laat, wekt de onbedoelde indruk dat kwaliteit vooral een kwestie van relaties en voorwaarden is. Dat is zij niet: zonder rechtmatigheid is er geen goede zorg, hoe sterk de relaties ook zijn.

Waarom is dit belangrijk?

Rechtmatigheid is geen resultante van goede zorg, maar een voorwaarde ervoor. En het ouderschap van biologische ouders verandert niet door een uithuisplaatsing: alleen de praktische uitvoering van de dagelijkse opvoeding verschuift naar de gezinshuisouder. Waar dit onderscheid vervaagt, ontstaat plekverwarring met risico's voor zowel de jeugdige als de ouders.

Definitie

Wettelijke ondergrens: het geheel van wettelijke eisen dat op het gezinshuis en de betrokken partijen van toepassing is. Daartoe behoren in ieder geval: de norm van verantwoorde werktoedeling⁵, de screenings- en VOG-verplichtingen, het verbod op vrijheidsbeperkende maatregelen in open jeugdhulp behoudens noodsituaties, de meldplichten bij calamiteiten en geweld in de zorgrelatie, de meldplicht en vergunningplicht, de rechten van jeugdige en ouders rond het hulpverleningsplan, medezeggenschap en klachtrecht, en de zorgvuldige omgang met persoonsgegevens.

Plekverwarring: de situatie waarin het gezinshuis, de ouders zelf, de jeugdige of de betrokken professionals de gezinshuisouder in de praktijk zijn gaan behandelen als vervanger van de ouder in plaats van als aanvullend professioneel opvoeder, zonder dat dit een bewuste, uitgesproken keuze is.

⁵Jeugdwet, artikel 4.1.1 (verantwoorde werktoedeling).

Het kwaliteitscriterium

Rond ieder gezinshuis geldt:

1. Aan de wettelijke ondergrens wordt voldaan.
2. De naleving wordt periodiek actief nagegaan, ten minste bij de start van het gezinshuis, bij iedere nieuwe plaatsing en bij de jaarlijkse gezamenlijke beoordeling en niet slechts verondersteld.
3. Bij een geconstateerde schending volgt onmiddellijk herstel en, waar de wet dit vereist, melding bij de daartoe aangewezen instantie.
4. Beslissingen die aan het gezag van de ouders toekomen, worden ook als zodanig genomen en niet impliciet overgenomen door het gezinshuis.

Anders dan bij de eerste twee kanaries kent dit criterium geen hersteltraject met termijnen voor de schending zelf: de wet geldt per direct. Het herstel betreft de situatie, niet de norm. Voor het vierde element geldt: het onderscheid wordt actief onderhouden of het is weggefallen; groen of rood, zonder oranje tussencategorie.

Toelichting

Dit criterium herhaalt de wet niet en werkt haar niet uit; daarvoor wordt verwezen naar de geldende wet- en regelgeving en de toetsingskaders van de Inspectie. De toegevoegde waarde ligt in het tweede element: actieve, periodieke vergewissing. In de praktijk wordt naleving vaak eenmalig getoetst bij de start, bij contractering en daarna aangenomen. Personen in en om het gezinshuis wisselen echter, doelgroepen verschuiven en de grens tussen opvoeding en vrijheidsbeperking vraagt voortdurende alertheid. De vergewissing is daarom gekoppeld aan natuurlijke momenten die er al zijn, zodat geen nieuwe administratieve laag ontstaat.

Bijzondere aandacht verdient vrijheidsbeperking. De Jeugdwet biedt in open jeugdhulp geen wettelijke basis voor vrijheidsbeperkende maatregelen; deze zijn alleen toegestaan in noodsituaties. Tegelijk is er in het veld discussie over wat onder vrijheidsbeperking valt en wat tot gewone opvoeding behoort. Dit criterium vraagt niet dat gezinshuizen die discussie oplossen, maar dat zij haar voeren: dilemma's rond vrijheid en begrenzing worden besproken met de gedragswetenschapper en waar passend met de jeugdige zelf, met de bestaande handreikingen van IGJ en NJi als referentie.

Het vierde element, plekverwarring, is van iets andere aard dan de eerste drie: het steunt niet op één apart wetsartikel, maar op het gezag dat bij de ouders blijft berusten. Toch is het terecht binair geformuleerd: net als bij de wettelijke ondergrens gaat het niet om de vraag hoe goed het onderscheid wordt onderhouden, maar óf het wordt onderhouden. Een gezinshuis waarin ouders systematisch niet meer worden geraadpleegd over beslissingen die hun gezag betreffen, bevindt zich buiten de grens van dit criterium; ook al is de dagelijkse zorg overigens van hoge kwaliteit.

Dit element vraagt uitdrukkelijk niet om instemming van ouders bij ieder besluit, en evenmin om contact in iedere situatie. Ouders raadplegen bij beslissingen die hun gezag betreffen, is iets anders dan hun goedkeuring nodig hebben voor de dagelijkse opvoeding, die blijft de verantwoordelijkheid van de gezinshuisouder. En waar contact niet mogelijk of niet verantwoord is bij een contactverbod, onveiligheid, of langdurige onbereikbaarheid van ouders vervalt de verplichting tot contact, niet de erkenning van hun positie. Erkenning van het ouderschap betekent dat het gezinshuis het onderscheid tussen ouderschap en dagelijkse opvoeding in taal en besluitvorming bewust blijft maken, ook wanneer er geen contact is of kan zijn.

Werkzame mechanismen

- **Ouder blijft ouder.** Een uithuisplaatsing verandert de praktische uitvoering van de opvoeding, niet de systemische positie van de ouder ten opzichte van het kind. Dit criterium bewaakt dat onderscheid in taal en besluitvorming.
- **Rechtmatigheid als randvoorwaarde.** Goede relaties compenseren geen schending van de wettelijke ondergrens; rechtmatigheid is een eigen, niet-onderhandelbare laag onder de kwaliteit van zorg.

Kritische succesfactoren

- **Vergewissing op bestaande momenten.** De periodieke toets van de wettelijke ondergrens is gekoppeld aan de start, iedere nieuwe plaatsing en de jaarlijkse beoordeling, zodat zij geen aparte administratieve verplichting wordt.
- **Expliciete taal over gezag.** Gezinshuis, ouders en GI spreken zich uit over wie welke beslissing neemt, in plaats van dit stilzwijgend te laten verschuiven.

Rollen en verantwoordelijkheden

- **Gezinshuisouder:** raadpleegt ouders actief bij beslissingen die hun gezag betreffen en neemt deze niet impliciet over, ook niet uit praktisch gemak.
- **Zorgaanbieder en/of Franchisegever:** toetst de wettelijke ondergrens bij start en bij iedere nieuwe plaatsing, en ondersteunt het gezinshuis bij het onderhouden van het onderscheid tussen ouderschap en dagelijkse opvoeding.
- **Geen zorgaanbieder of franchisegever?** Dan toetst het gezinshuis zelf de wettelijke ondergrens bij start en bij iedere nieuwe plaatsing, in samenspraak met de GI.
- **GI / jeugdbeschermer:** legt bij de start van iedere plaatsing vast welke beslissingen bij het gezag van de ouders blijven en welke bij de dagelijkse zorg van het gezinshuis horen, en toetst dit jaarlijks opnieuw.
- **Gemeente:** vraagt bij inkoop niet alleen naar de wettelijke ondergrens, maar ook naar hoe plekverwarring wordt voorkomen.
- **Inspectie:** toetst de naleving van de wettelijke ondergrens en ontvangt een signaal bij een structurele schending van het onderscheid tussen ouderschap en dagelijkse opvoeding.

Groene signalen

- De wettelijke ondergrens is aantoonbaar en actueel getoetst.
- Ouders worden actief geraadpleegd bij beslissingen die hun gezag betreffen.
- Gezinshuis, ouders en GI spreken dezelfde taal over wie welke rol vervult.

Rode signalen

- Een schending van de wettelijke ondergrens is geconstateerd en blijft zonder onmiddellijk herstel of vereiste melding.
- Beslissingen die het gezag van de ouders betreffen, worden stelselmatig door het gezinshuis genomen zonder ouders te raadplegen.

- Ouders, jeugdige of gezinshuis spreken consequent over het gezinshuis “als” ouder, zonder dat dit ooit is besproken of bewust gekozen.

Dit criterium kent geen oranje categorie: het onderscheid tussen ouderschap en dagelijkse opvoeding wordt onderhouden, of het is weggefallen.

Mogelijke reflectievragen

- Welke beslissing is de afgelopen maand genomen die eigenlijk aan de ouders toekwam?
- Zou een buitenstaander uit hoe hierover gesproken wordt, kunnen afleiden wie het gezag heeft?

Borging

- De naleving van de wettelijke ondergrens wordt getoetst bij de start van het gezinshuis, bij iedere nieuwe plaatsing en bij de jaarlijkse gezamenlijke beoordeling.
- De verdeling van gezag en dagelijkse zorg wordt bij de start van iedere plaatsing besproken en vastgelegd, en jaarlijks opnieuw getoetst.

5. Ontwikkelcriteria: hoe kwaliteit zich structureel verdiept

Waar de kanariecriteria een fundament bewaken dat aanwezig moet zijn, maken de ontwikkelcriteria zichtbaar hoe kwaliteit zich, op dat fundament, gedurende de hele loopbaan verdiept. Dit hoofdstuk beschrijft de voorwaarde waaraan een gezinshuisouder en een gezinshuis moeten voldoen, niet het ontwikkelmodel zelf.

Waarom is dit belangrijk?

Bekwaamheid is nooit eenmalig vast te stellen: de hulpvraag van jeugdigen verandert, de praktijk raakt de gezinshuisouder als persoon, en uiteindelijk telt wat in het dagelijks leven wordt geleverd — niet wat ooit op papier is beoordeeld. Ontwikkeling is daarom geen aanvullende verplichting naast het werk, maar de manier waarop het werk zelf overeind blijft.

Definitie

Ontwikkelcriterium: de doorlopende, aantoonbare beweging waarin een gezinshuisouder kennis, vaardigheden, professionele attitude en persoonlijk vakmanschap onderhoudt en verdiept, gevoed door de eigen praktijk en zichtbaar gemaakt in een portfolio.

Aantoonbare ontwikkeling: een herkenbare cyclus van praktijkervaring, reflectie of intervisie, een concrete leervraag, en opvolging daarvan in coaching of scholing — niet het verzamelen van scholingsuren of punten op zichzelf.

De vier ontwikkeldomeinen

Ontwikkeling wordt over vier domeinen zichtbaar gemaakt: vakinhoudelijke kennis, praktische vaardigheden, professionele attitude en persoonlijk vakmanschap. Dit kwaliteitskader beoordeelt niet de inhoud van ieder domein, maar toetst of over alle vier domeinen aantoonbare beweging bestaat.

- **Vakinhoudelijke kennis.** Kennis over de doelgroep, trauma, ontwikkeling en het brede jeugdzorgstelsel wordt actueel gehouden en aantoonbaar toegepast in de praktijk.

- **Praktische vaardigheden.** Relationeel en pedagogisch handelen, samenwerken en organiseren worden onderhouden via de praktijk zelf, niet uitsluitend via scholing.
- **Professionele attitude.** Reflectief vermogen en professionele afweging worden zichtbaar in coaching en intervisie, niet losstaand getoetst.
- **Persoonlijk vakmanschap.** Zelfkennis, draagkracht en de eigen geschiedenis krijgen doorlopend aandacht, omdat de persoon van de gezinshuisouder het instrument van het vak is.

Het kwaliteitscriterium

Rond iedere gezinshuisouder geldt:

1. Een vaste coach begeleidt de doorgaande lijn van persoonlijke en professionele ontwikkeling, en onderhoudt samen met de gezinshuisouder een actueel ontwikkelplan.
2. Ontwikkeling wordt gevoed door de praktijk zelf: intervisie of gestructureerde reflectie levert herkenbare leervragen op die terugkomen in coaching en scholing.
3. Ontwikkeling wordt zichtbaar gemaakt in een portfolio, dat over alle vier ontwikkeldomeinen aantoonbare beweging laat zien; geen volledigheid, wel richting.
4. Ontwikkeling wordt ten minste jaarlijks en bij iedere nieuwe matching gezamenlijk besproken door gezinshuisouder, coach en gedragswetenschapper.

Anders dan bij selectie- en kanariecriteria is er geen vaststaand 'voldaan' of 'niet voldaan': dit criterium beoordeelt of de beweging aantoonbaar bestaat, niet of een eindpunt is bereikt.

Toelichting

Dit criterium beoordeelt geen kwantiteit, geen minimumaantal scholingsuren of verzamelde punten, maar een herkenbare cyclus: praktijk, intervisie, leervraag, coaching, ontwikkeling, en weer praktijk. Een gezinshuisouder die weinig formele scholing volgt maar aantoonbaar leert van de dagelijkse praktijk, voldoet; een gezinshuisouder die scholingspunten verzamelt zonder dat dit ooit tot een zichtbare leervraag leidt, voldoet niet.

Stagnatie in ontwikkeling is geen schending zoals bij de kanariecriteria en leidt niet tot escalatie. Zij is wel een signaal: bij aanhoudende stagnatie weegt dit mee bij een volgende matching (paragraaf 2.1.C) en kan aanleiding zijn voor een gericht ontwikkelplan of, waar nodig, een gesprek over passendheid van het vak op dit moment.

Werkzame mechanismen

- **Bewustzijnsvergroting als basis.** Niet kennis alleen, maar zicht op de eigen geschiedenis, patronen en draagkracht maakt het verschil tussen opvoeden en professioneel opvoederschap.
- **De praktijk als vindplaats.** Leervragen ontstaan in de praktijk zelf, niet in een vooraf vastgesteld scholingsprogramma; dit houdt ontwikkeling relevant voor wat een gezinshuisouder nu daadwerkelijk tegenkomt.

Kritische succesfactoren

- **Continuïteit van de coachrelatie.** Een wisselende coach onderbreekt de doorgaande lijn die dit criterium veronderstelt.

- **Tijd en ruimte binnen de ondersteuningsstructuur.** Coaching en intervisie vragen daadwerkelijk beschikbare tijd; zonder die tijd, geborgd via Kanarie 2, blijft ontwikkeling een individuele last.
- **Portfolio als erkenning, geen controlemiddel.** Het portfolio toont beweging voor de gezinshuisouder zelf en de coach; het wordt niet gebruikt als afrekeninstrument.

Rollen en verantwoordelijkheden

- **Gezinshuisouder:** houdt het ontwikkelplan en portfolio actueel en brengt eigen leervragen actief in bij coaching en intervisie.
- **Coach:** bewaakt de doorgaande lijn van ontwikkeling, onderhoudt het ontwikkelplan samen met de gezinshuisouder en signaleert stagnatie.
- **Gedragswetenschapper:** voedt ontwikkeling vanuit de inhoudelijke praktijkvragen van het gezinshuis en sluit aan bij het ontwikkelplan.
- **Zorgaanbieder en/of Franchisegever:** faciliteert de tijd, coaching en intervisie die ontwikkeling vragen, in samenhang met de leveringsplicht uit Kanarie 2.
- **Geen zorgaanbieder of franchisegever?** Dan draagt het gezinshuis zelf de verantwoordelijkheid voor het faciliteren van tijd, coaching en intervisie, in samenhang met de leveringsplicht uit Kanarie 2.
- **Present 24x7 / Registerplein:** beheert het beroepsregister waarin het portfolio wordt vastgelegd, als erkenning van ontwikkeling, niet als toelatingsdrempel.
- **Gemeente:** financiert ontwikkeltijd als onderdeel van een kostendekkend tarief, niet als sluitpost.

Tekenen van een levende ontwikkelbeweging

- De gezinshuisouder brengt uit zichzelf leervragen in, ook wanneer het goed gaat.
- Het ontwikkelplan verandert mee met wat de praktijk op dit moment vraagt.
- Portfolio en coachgesprekken laten een herkenbare lijn zien over meerdere jaren.

Tekenen van stagnatie

- Scholing of intervisie vindt formeel plaats, maar leidt niet tot een zichtbare leervraag of verandering.
- Het ontwikkelplan is al lange tijd ongewijzigd, ook wanneer de praktijk wel is veranderd.
- De coachrelatie wisselt herhaaldelijk, waardoor geen doorgaande lijn ontstaat.

Deze signalen leiden niet tot escalatie, maar tot gesprek: tussen gezinshuisouder en coach in eerste instantie, en waar nodig breder betrokken bij een volgende matching.

Mogelijke reflectievragen

- Welke leervraag heeft mijn praktijk van de afgelopen maanden opgeleverd?
- Zou mijn ontwikkelplan van een jaar geleden nog passen bij wat ik nu in de praktijk tegenkom?

Borging

- Het portfolio wordt vastgelegd in het beroepsregister bij Registerplein, als erkenning van ontwikkeling.
- De jaarlijkse evaluatie en de bespreking bij iedere nieuwe matching worden beknopt vastgelegd, zodat een doorgaande lijn zichtbaar blijft.